

Ks. Witold Jedynak

Uniwersytet Rzeszowski

WARTOŚĆ PRACY A GODNOŚĆ CZŁOWIEKA

Praca ludzka – niezależnie od epoki historycznej – stanowi nieodłączny element życia jednostek, grup i społeczności. Jest świadomą aktywnością warunkującą wszelki rozwój cywilizacyjny. Dzięki pracy człowiek może zaspokajać potrzeby egzystencjalne, pełnić role i osiągać pozycje społeczne, rozwijać zdolności i predyspozycje, realizować plany i aspiracje oraz udoskonalać rzeczywistość społeczną. Zmiany społeczne, a zwłaszcza postęp naukowy i techniczny wpływają na ulepszenie narzędzi stosowanych w pracy oraz zwiększając efektywności jej wykonywania. Przeobrażeniu ulegają stosunki pracy, które są kształtowane zależnie od wdrażanych koncepcji społeczno-ekonomicznych i uznawanych systemów aksjornormatywnych.

Bez względu na uwarunkowania społeczno-kulturowe wartość pracy ludzkiej pozostaje w silnej korelacji z godnością człowieka. Zależność tę analizuje **ks. prof. Janusz Mariański** w książce *Godność ludzka a praca. Szkice ze społecznego nauczania Kościoła katolickiego* (Lublin 2022). W publikacji ukazuje zarówno humanistyczno-egzystencjalny, jak również transcendentálny wymiar pracy, która w życiu doczesnym staje się indywidualną i specyficzną formą ucłowieczenia, a także sposobem realizacji powołania i drogą wiodącą ku zbawieniu. Mimo iż Ksiądz Profesor w swojej książce koncentruje się przede wszystkim na relacjach między pracą i godnością człowieka w świetle nauczania społecznego Kościoła (s. 16), to zwraca także uwagę na socjologiczny aspekt pracy, w tym na humanizację i socjalizację (s. 18). Stosunki pracy mogą w środowisku pracy stawać się generatorem i stymulatorem kapitału społecznego, który jest czynnikiem wpływającym na rozwój społeczny i gospodarczy. Warunkiem kreowania

kapitału społecznego w środowisku pracy są przede wszystkim uznawane wartości i normy, współdziałanie, zaufanie, więzi społeczne, częsta komunikacja i solidarność. Zespołowa praca – analizowana z perspektywy socjologicznej – stwarza możliwość tworzenia mocnych więzi oraz gęstych i trwałych sieci powiązań społecznych, a także buduje w stosunkach pracy wzajemne zaufanie i poczucie solidarności, które jest warunkiem efektywnego współdziałania.

Autor recenzowanej książki, podejmując analizę godności ludzkiej i godności pracy z perspektywy nauczania społecznego Kościoła, odwołuje się przede wszystkim do nauczania ostatnich papieży. Podkreśla, iż godność jest wpisana w naturę człowieka, gdyż została mu nie tylko dana przez Boga, ale również zadana. Stanowi ona wartość autoteliczną, która jest niezbywalna i niepodważalna. Człowiek stworzony na obraz Boga i odkupiony przez Syna Bożego przewyższa inne byty i nad nimi panuje. Przez swoją aktywność, w tym przez pracę, rozwija się i udoskonala, a także partycypuje w dziele Stwórcy, permanentnie przekształcając świat. Praca upodabnia człowieka do Boga, który, kierując się miłością, działa w świecie i przemienia jego naturę skażoną złem i grzechem.

Odwołując się do nauczania społecznego współczesnych papieży, ks. prof. Mariański zwraca uwagę na liczne niebezpieczeństwa zagrażające ludzkiej godności. Wynikają one przede wszystkim z negacji porządku moralnego oraz z nieuznawania uniwersalnego systemu aksjonormatywnego pochodzącego z prawa naturalnego ustanowionego przez Stwórcę. Naruszenie godności człowieka ma swoje źródło w systemach polityczno-społecznych negujących wartość osoby ludzkiej i kształtujących rzeczywistość społeczną, w której łamane są podstawowe prawa człowieka. Jeśli społeczeństwa nie uznają godności człowieka, nie mają też szacunku dla ludzkiej pracy, która jest ściśle powiązana z aktywnością człowieka. Naruszanie godności osoby implikuje różne formy degradacji godności ludzkiej pracy i prowadzi do jej instrumentalnego postrzegania. Staje się również źródłem wykorzystywania człowieka i traktowania go jedynie jako taniej siły wytwórczej.

Autor książki podkreśla ścisły związek między godnością człowieka a wykonywaną przez niego pracą. Zwraca też uwagę na utylitarny społecznie wymiar pracy, który kształtuje solidarność międzyludzką i buduje wspólnotę: „Osoba ludzka jest dobrem samym w sobie i należy zawsze zabiegać o jej integralny rozwój, nie może być ona traktowana jako narzędzie służące innym ludziom i ich interesom. Każdy człowiek, w tym pracownik, jest osobą i nie może być traktowany jako przedmiot [...]. Ważne jest, by praca służyła rozwojowi osobowemu i rozwojowi innych ludzi (dobro wspólne). Poprzez pracę człowiek wypełnia ciężące na nim obowiązki wobec siebie, rodziny i społeczeństwa, a w pewnym sensie i całej ludzkości. Nikt nie pracuje dla siebie, ale zawsze dla siebie i innych” (s. 87). Na szczególnie podkreślenie zasługuje wyakcentowany przez ks. prof. Mariańskiego

społeczny charakter ludzkiej pracy, która przyczynia się do rozwoju dobra wspólnego. Współdziałanie w ramach stosunków pracy kreuje kapitał społeczny stymulujący rozwój gospodarczy i społeczny. Zespołowo wykonywana praca staje się generatorem aktywności ukierunkowanej na innowacyjność, efektywność i kreatywność, a także buduje więzi społeczne i sieci powiązań społecznych. Wspólnie uznawane przez pracowników wartości i normy moralne oraz częsta komunikacja wzmacniają solidarność grupową i tworzą klimat wzajemnego zaufania.

W pracy człowiek odnajduje sens swojego życia, gdyż praca umożliwia mu odkrywanie i realizowanie własnego powołania, nadto przez pracę ofiaruje siebie innym, służąc im pomocą i wsparciem. Osobowość człowieka rozwija się pod wpływem pracy, która, nadając sens jego życiu, motywuje do określonych działań. Powiązanie pracy z sensem życia sprawia, iż nabiera ona charakteru nie tylko egzystencjalnego, cielesnego, ale również duchowego, dzięki któremu człowiek pracujący staje się podmiotem pracy. W pracy człowiek spotyka się z innymi ludźmi, przez co urzeczywistnia swoją społeczną naturę, przeciwdziałając wykluczeniu, marginalizacji i poczuciu osamotnienia. Dla jednostki potrzebującej do własnego rozwoju środowiska społecznego praca staje się przestrzenią spotkania, komunikacji i kooperacji z ludźmi. Człowiek może w pełni rozwijać się tylko w społeczności, w której żyje i pracuje. Praca – jak zauważa papież Franciszek – buduje wspólnotę i poczucie braterstwa między ludźmi, jeśli jest służbą drugiemu człowiekowi oraz przejawem miłości i odpowiedzialności za niego. Wszelkie formy izolacji czy gettoizacji ograniczają rozwój człowieka. Utrudniają bowiem wymianę opinii, poglądów i wartości, a także generują poczucie obcości i wrogości.

Zjawiskiem społecznym niekorzystnym dla jednostki i społeczeństwa jest bezrobocie, które osłabia aktywność człowieka, a także hamuje proces jego samorealizacji i udoskonalania. Autor książki, uwzględniając kontekst nauczania społecznego Kościoła, skupia się przede wszystkim na nauczaniu papieża Franciszka dotyczącym pracy i bezrobocia. Podkreśla, że „prawo do pracy jest prawem podmiotowym i to niezależnie od tego, czy ustrój społeczno-gospodarczy jest oparty na państwowej czy na prywatnej własności” (s. 188). Praca nadaje sens ludzkiemu życiu, jest sposobem rozwoju, dojrzewania i samorealizacji, a także źródłem utrzymania. Dlatego też wszyscy ludzie w wieku produktywnym powinni mieć dostęp do pracy. Jej brak niesie dramatyczne konsekwencje zarówno dla jednostki, rodziny, jak i społeczeństwa. Bezrobocie okazuje się poważnym zagrożeniem dla godności człowieka. Pozbawia go kreatywności i możliwości samorealizacji, niezależności ekonomicznej, stabilności, a także zmniejsza poziom partycypacji społecznej, ograniczając styczności społeczne jedynie do grona najbliższych osób. Poważnym skutkiem bezrobocia jest bieda, konflikty rodzinne, amoralność i wykluczenie, które sprzyjają powstawaniu patologii społecznych.

Recenzowaną książkę zamyka rozdział poświęcony wychowaniu do wartości godnościowych. Książd Profesor podkreśla rolę systemu aksjonormatywnego w procesie socjalizacji, który ma decydujące znaczenie w kształtowaniu postaw i zachowań człowieka wobec bliźnich i ich aktywności zawodowej. Wychowanie ku poszanowaniu godności każdego człowieka umożliwia zrozumienie, iż osoba ludzka jest najwyższą wartością wśród stworzeń żyjących na ziemi. Jej też przysługuje prawo do godnego traktowania, szacunku i pełnego rozwoju. Transcendentalna godność człowieka sprawia, iż porządek społeczny powinien opierać na normach moralnych, które stoją na straży godności człowieka. Wychowanie, uwzględniające owe normy moralne, powinno kształtować postawy i zachowania służące dobru człowieka i społeczeństwa. Celu tego nie osiągnie się przez promowanie relatywizmu, indywidualizmu i absolutyzowanie wolności, które sprzyjają egocentrycznym i konsumpcyjnym postawom oraz nie są nakierowane na dobro wspólne społeczeństwa. Dla rozwoju społecznego oraz pełnego rozwoju człowieka niezbędny jest ład społeczny, którego podstawą i warunkiem *sine qua non* są wartości i normy moralne. Regulują one stosunki społeczne i humanizują stosunki pracy, a także stoją na straży godności człowieka i godności jego pracy.

Interdyscyplinarny charakter podjętej w recenzowanej książce problematyki jest niewątpliwie jej wartością. Książd Profesor Mariański, jako teolog i specjalista od socjologii moralności łączy w swej publikacji zagadnienia natury teologicznej, społecznej i etycznej. W sposób zrozumiały i przystępny ukazuje związek między wartościami i normami moralnymi a godnością człowieka i godnością pracy. Odwołując się do bogatej wiedzy i doświadczeń Kościoła w zakresie kwestii społecznej, wskazuje na *principia* warunkujące rozwój społeczny i budowę społeczeństwa obywatelskiego. Przekonuje, iż podstawą ładu społecznego umożliwiającego człowiekowi bezpieczny i wszechstronny rozwój jest uznanie i szacunek dla godności osoby ludzkiej. Jeżeli godność człowieka jest uznawana za naczelną wartość, wówczas praca przez niego wykonywana otrzymuje należną jej godność i nie jest traktowana jedynie jako towar, który można kupić za przystępną cenę. Książka stanowi cenne kompendium wiedzy dla przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych i kategorii zawodowych, ponieważ wszystkie wymiary życia indywidualnego i społecznego człowieka wymagają respektowania uniwersalnego systemu aksjonormatywnego uznającego godność człowieka i godność jego pracy.